

Door de aanhoudende onrust in Bagdad en de vele bomaanslagen staan er op elke hoek en aan elk kruispunt Irakese troepen.

De soennitische moskee Abu Hanisa in Al A'dhamia is afgezet uit angst voor sektarisch geweld. Op de betonblokken staan soeras uit de Koran, zoals: 'Zeg, maar dat er één God is, en dat is Allah.'

FOTOGRAFE **RIEMA REYBROUCK** REIST NAAR HAAR VERLEDEN (OF WAT ERVAN OVERBLIJFT)

‘REVOLUTIE? IN IRAK? ONMOGELIJK’

Bij haar laatste bezoek aan Irak, het geboorteland van haar moeder, was Riema Reybrouck 16, een nukkige puber. Met de vakantiefoto's uit het tijdperk van Saddam Hoessein op zak keerde de fotografe onlangs terug, om te kijken wat negen oorlogsjaren met het land en de mensen hebben gedaan. Een kritische blik op Post Occupation Bagdad door de Instagramfilter van haar eigen familiegeschiedenis. 'Je hebt de keuze: meeheulen of weggaan.'

Opgetekend door Gaea Schoeters, foto's Riema Reybrouck

keuken te jagen. Maar we moeten mee met de ideologische lijn van de bedrijven die het land runnen, vindt mijn vader.' Leidt dat niet tot relatieproblemen? Een van de jongens in het groepje haalt zijn schouders op. 'Mijn moeder spreekt soms nog over Saddam als over "onze president", hoewel een groot deel van haar familie is omgekomen bij de machtswissel. Tegelijk winkelt ze in de nieuwe winkelcentra in de meest luxe wijk van de stad en werkt mijn pa voor een Amerikaans bedrijf dat nauw verbonden is met het nieuwe regime. Ik denk dat ze gewoon gestopt zijn met er over na te denken. Anders is het niet leefbaar.'

Van Eminem tot Saddam

'Moet ik een hoofddoek aantrekken?', vraag ik voor de zekerheid, want Hilla is traditioneel een conservatieve stad. 'Hilla of niet, ik zet geen hoofddoek op. Voor niemand.' Dina is onverzettelijk en rijdt, haren in de wind, het stadje in. Buiten, op straat, dragen zelfs meisjes van 7 een hoofddoek. De metershoge zwarte vlaggen maken de sfeer niet bepaald vrolijker. Dat we hier überhaupt zijn, is een gevolg van dagen aandringen en lobbyen, omdat ik per se Babylon wou bezoeken, de grote archeologische site op goed anderhalf uur van Bagdad, waar de Amerikanen en Polen een legerbasis hadden.

Via via hebben we Ali, een kennis die vroeger in het stadsbestuur van Hilla zat, bereid gevonden ons te begeleiden. Bij elke controlepost verdwijnt hij even in het kantoor: moet hij papieren tonen of smeergeld betalen? Als gast vraag je dat soort dingen niet; het brengt ons in elk geval wel in de oude stad. Twee gidsen, die nog als fixer voor het Amerikaanse leger hebben gewerkt, leiden ons rond op de eindeloze, doodse site. Behalve wij is er niemand, de stilte is oorverdovend.

Hussein, onze gids, wijst me op het meer dan tweeduizend jaar oude plaveisel, de oudste weg ooit. Even later toont hij waar pantserwagens en tanks de stenen vernield hebben en de trillingen de muren hebben doen scheuren. Zijn armen staan vol brandwonden. 'Cadeautje van de Amerikanen', zegt hij. 'Ze hebben ons gemarteld, omdat we probeerden te voorkomen dat ze stenen uit de muren haalden om hun kamp mee te versterken.' Hij wijst op de twee gapende gaten in de muur voor ons, die ons als grote, verontwaardigde ogen aankijken. 'Het blijft tenslotte erfgoed. Toch?'

We ruilen het paleis van Nebukadnezar in voor dat van Saddam, wat hoger op de heuvel. Van het imposante bouwwerk, ooit een symbool van zijn macht, blijft alleen de buitenkant over, vanbinnen is het gebouw volledig vernield. Engelse, Poolse en Arabische graffiti vult de muren: van Eminem over liefdesverklaringen tot 'Saddam is een hond' in het Arabisch. Het zicht over de Tigrisvallei vanop het balkon is adembenemend. Oorspronkelijk was het de bedoeling het paleis af te breken, maar na bemiddeling van het stadsbestuur is het toch blijven staan. Het is een beetje een trieste attractie, op één andere bezoeker na zijn we er moederziel alleen.

Op de terugweg stoppen we bij een klein wegrestaurant om iets te eten. Ook nu weer komt bij de thee de stroom van verhalen los. Ali vertelt dat hij bedreigd is tot hij zijn job bij het stadsbestuur heeft opgegeven, omdat hij niet wilde meedoen aan de lokale corruptie. Hij werkt nu als onafhankelijke ondernemer. Zijn Arabisch gaat te snel om het helemaal te kunnen volgen, maar de grote lijnen zijn altijd dezelfde: corruptie, agressie, terreur. Onderstreept door een niet-aflatend typisch afkeurend tsts-geluid, twee uur lang. 'Die religieuze tweedeling is maar schijn. Wat werkelijk telt, is of je meedoet met de nieuwe corruptie of niet. En wie niet met het nieuwe regime is, is tegen hen.'

Een journalist: 'We hebben honderd keer meer redenen om te protesteren dan de Tunesiërs, maar de rek is eruit. We hebben een brutale dictatuur overleefd, een oorlog doorstaan, maar we hebben nog steeds geen zuiver water en elektriciteit'

Een veel voorkomend beeld in het dichtbevolkte centrum: via een kluwen van draden worden de elektriciteitskabels afgetapt - zonder pardon.

Een banner in een sjiitische volkswijk, met daarop de afbeelding van de extreem-conservatieve leider Moqtada al-Sadr (uiterst links), heeft het over 'De processie van de beloofde dag'.

Aanslagen, braindrain, corruptie. Ook deze universiteit ontsnapt er niet aan. Veel docenten namen ontslag toen ze verplicht werden om bepaalde studenten te laten slagen.

'De wet boven alles', zegt een betonblok voor de universiteit.

Nu de import boomt (vooral uit Turkije), duiken er producten op waarvan de Irakezen niet altijd weten waarvoor ze dienen. 'Zo heb ik al bijsluiters van Franse gezichtscrèmes moeten vertalen.'

'Woont tante Sara hier?'
Het is even schrikken als de deur opengaat. Mijn tante is zwaar vermagerd en ziet er geen tien, maar twintig jaar ouder uit

Shopper met de zaklamp

Tijdens het bezoek aan de visagiste valt het licht uit. Het halfdonkere keldertje waarin we ons bevinden, is plots pikdonker. Mijn tante, crème op haar gezicht, opent zelfs haar ogen niet. Stroomonderbrekingen zijn hier zo normaal dat iedereen gelaten wacht tot de generator aanslaat. Als die er al is, want later op de dag krijgen we in een schoenwinkel gewoon een zaklamp in onze handen geduwd, zodat we rustig kunnen voortshoppen tijdens de stroompanne. De uitbaatster is wildenthousiast als ze hoort dat ik Frans ken. 'Vertel me dan eens waarvoor deze crème dient? Want wij kunnen het niet lezen en de verkopers maken ons maar iets wijs.' Eh, waarom precies komt mijn tante hier naartoe? 'Dit is de enige zaak in de buurt. Vroeger gingen we naar de grote hotels, daar waren goeie schoonheidssalons. Maar die zijn nu gesloten. De schoonheidsspecialistes waren allemaal christenen.' De aanslag op de grootste kerk van Bagdad, twee jaar geleden, heeft de meesten het land uitgejaagd.

De universiteit waar mijn nichtje Lana les volgt, is bijna onvindbaar achter de muur van beton en de talloze veiligheidsposten. Maar dat is niet wat haar het meest stoort. 'Je kunt niet geloven hoe blij ik ben dat het bijna vakantie is', biecht ze op. 'Voor het eerst in de geschiedenis krijgen jongens en meisjes op de universiteit gescheiden les. Komaan zeg!' Er ontstaat discussie onder de jongeren, dat dat zeker niet overal zo is. Al is er in gemengde gezinnen wel discussie over de manier van bidden, geeft Amira toe, terwijl dat vroeger geen punt was. Je koos gewoon, als kind, of je het zoals je moeder of zoals je vader wilde doen.

Maar nu het hele leven doordrongen is van de religieus-politieke tweedeling, zijn de spanningen tot in de huiskamer voelbaar. 'Een stom voorbeeld. Vroeger stond de tv bij ons altijd op BBC World. Nu kijkt mijn vader alleen nog naar de lokale religieuze zenders. Mijn moeder haat dat, één glimp van Moqtada of Maliki op het scherm is genoeg om haar naar de»

TERUG NAAR IRAK

achtergelaten. Gigantische wegblokkades, zodat de soldaten de kruispunten beter kunnen overzien, of die universiteiten en moskeeën afschermen van potentiële aanslagen. De hele stad zit erachter verstopt. Zeker hier, in de wijk Mansoor, valt het op. De prachtige winkelstraat van vroeger is onzichtbaar geworden. Een ondernemende kapper probeert met een wanhopige graffiti zijn klanten over de grijze muur heen te lokken. ‘Mijn salon zit hierachter, kom me zoeken!’

Diploma in ruil voor zoon

‘Woont tante Sara hier?’ Het is even schrikken als de deur opengaat. Mijn tante is zwaar vermagerd en ziet er geen tien, maar twintig jaar ouder uit. Binnen is het donker, de elektriciteit in het kleine huis is uitgevallen. Het gezin heeft zwaar moeten inleveren. Nochtans was het leven hier tien jaar geleden ook al hard, want door het embargo was er bijna niets te krijgen. Ik herinner me de ellendige urenlange rit vanuit Amman, de auto volgeladen met kleren en eten, en het vreemde gevoel dat melk, suiker en brood schaars waren. Maar nu, sinds de oorlog, is zowat iedereen zijn werk kwijt. Naargelang de thee vloeit, komt ook de stroom van horrorverhalen op gang: over bedreigingen, ontvoeringen, corruptie. Het blijft moeilijk te vatten, bijna onwerkelijk.

We rijden langs het huis van mijn grootouders, ik herken de straat bijna niet. Wat vroeger een mooie middenstandswijk was, is nu een verarmde buurt. Elektriciteit en zuiver water zijn er nauwelijks, niemand investeert in het herstel van de kapotte wegen. Terwijl in de wijken waar de nieuwe rijken wonen het ene grote winkelcentrum naast het andere verrijst en privéclubs tennisvelden en zwembaden aanleggen. Bagdad lijkt, nog meer dan vroeger, een stad van contrasten.

Wie weg kon, is bij het begin van de oorlog geëmigreerd naar een van de buurlanden. Anderen zijn gestorven, of vermoord. Farida, een van de vroegere buurvrouwen, komt ons begroeten. Ook zij heeft het de laatste jaren lastig om rond te komen, want bij het begin van de oorlog is ze weduwe geworden. Haar man, een hoge ambtenaar, werd het slachtoffer van een zelfmoordaanslag. Verkeerd moment, verkeerde plaats. Ongemakkelijk kijk ik naar mijn schoenen. Wat zeg je daarop?

Even later praat ik met Dina, in het kantoor van het internationale bedrijf waarvoor ze werkt. Ze zou liever elders aan de slag gaan. Waarom heeft ze haar oude job als universiteitsprofessor dan ingeruild voor deze baan? ‘Alleen maar omdat ze hier een multolerantie hanteren tegen corruptie.’ Wie in Bagdad wil blijven, moet kiezen, zegt ze: werken voor het nieuwe, corrupte systeem, of weggaan. ‘De Amerikanen hebben het land in handen gegeven van mensen zonder ervaring en kwalificaties. Het nieuwe bewind heeft alle overheidsposten gezuiverd van mensen uit het oude regime. De nieuwe leiders proberen nu zo snel mogelijk hun deel van de koek te pakken, en de postjes te verdelen onder hun eigen mensen. Maar die hebben niet de nodige diploma’s. En dus dwingen ze ons om die diploma’s te geven.’ Dina weigerde. ‘Dus hebben ze een van mijn zonen ontvoerd. Om mij zo ver te krijgen dat ik die mensen zou laten slagen. “Ga je nu plooiën?”, vroegen ze, toen ze hem terugbrachten. Ik heb dan maar mijn ontslag gegeven en mijn zonen hebben hun studies afgemaakt in het buitenland.’

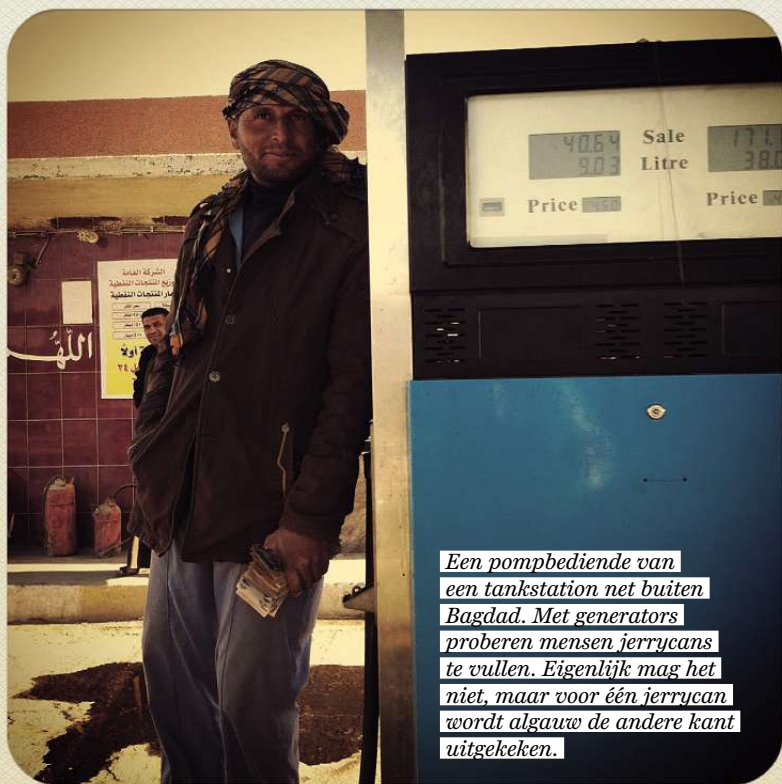
Later die avond zetten we samen de vuilnisbakken buiten. Dina schuift een briefje van 1.000 dinar tussen het deksel. ‘Voor de vuilnis mannen. Iedereen in Bagdad verwacht tegenwoordig een extraatje.’ Ze lacht erbij, maar haar ogen lachen niet.

Nichtje Lana: ‘Je kunt niet geloven hoe blij ik ben dat het bijna vakantie is. Voor het eerst in de geschiedenis krijgen jongens en meisjes gescheiden les. Komaan zeg!’

‘De straat waar vroeger het huis van mijn familie lag. Het westelijke El Yarmouk is een soennitische wijk waar veel verzet is geweest tegen sjititische militie. Openbare werken staan hier niet op de agenda.’

Een pompbediende van een tankstation net buiten Bagdad. Met generators proberen mensen jerrycans te vullen. Eigenlijk mag het niet, maar voor één jerrycan wordt al gauw de andere kant uitgekeken.

Een briefje van 1.000 dinar, iets minder dan een dollar, onder het deksel van een vuilnisbak. Wat begon als een vrijwillige bijdrage, is nu vanzelfsprekend. 'Even the trashmen expect a little extra these days.'

Bagdad? De douanier in Queen Alia Airport kijkt bedenkelijk wanneer hij mijn paspoort afstempelt. De gate is zo goed als verlaten. Twee oudere vrouwen zitten op een bank, een eindje verderop staat een groep breedgeschouderde mannen luid te praten. Bergschoenen, stoere zonnebrillen, grote tatoeages op hun armen - ook zonder uniform is het duidelijk dat het soldaten zijn. Amerikanen op weg naar hun job in de *green zone*, als bewaker van de nieuwe ambassade. 'Lock 'n load, fellas!', klinkt het lachend als we op het vliegtuig stappen. Voorlopig blijven de clichés stevig overeind.

Bij mijn laatste bezoek aan Irak was ik 16, een nukkige puber in een bootje op de Tigris die veel liever naar Italië was gereisd, zoals al haar vriendinnen. Maar afgelopen zomer, in het gewoel van de Arabische Lente, kwam mijn interesse plots terug. Jongeren die de straat opkwamen en revolutie voerden op Facebook en Twitter, dat stond een pak dicht bij mijn eigen leefwereld. Hing er ook in Irak een revolutie in de lucht?

Eind januari, kort na de terugtrekking van de Amerikaanse troepen, belde mijn oom: 'Als je wilt komen, doe het dan nu. Want we krijgen elke dag meer aanslagen, het wordt er niet veiliger op.'

De Moqtada-look

Met een schokje landt het toestel op de voormalige Saddam International Airport. Officieel heet de luchthaven nu Baghdad Airport, maar de taxichauffeur die mij naar

de stad brengt, noemt het smalend Moqtada Airport. 'In Bagdad is alles tegenwoordig verdeeld onder de fracties. De wijken, de postjes, de bedrijven. De luchthaven is in handen van de extreem-conservatieve sjiitische leider Moqtada al-Sadr, hij runt er de boel. Je ziet het zelfs aan de kapsels van de veiligheidsmensen: geschoren opzij en wat langer vanboven, dat is de Moqtada-look.'

Het eerste wat me opvalt als we de stad binnenrijden, zijn de zwarte en groene vlaggen. Dat, en het alomtegenwoordige portret van een jezusfiguur: Imam El-Hussein, een afstammeling van de profeet Mohammed en een van de belangrijkste figuren binnen de sjiitische islam. Zijn gezicht heeft overal de metershoge beeltenis van Saddam Hoessein vervangen. Verbazend dat de religieuze symbolen zo aanwezig zijn in het straatbeeld: vroeger maakte het niets uit wie soenniet was en wie sjiïet, we wisten het niet eens. Sinds wanneer is alles hier zo 'wij en zij'?

De taxichauffeur zucht misnoegd. 'Nu is dat het enige dat telt. Je zult het wel merken. Premier Al-Maliki zegt niet voor niets in elke toespraak dat hij in de eerste plaats sjiïet en dan pas politicus is. Weet je trouwens dat die vlaggen in Iran worden gemaakt?' Het klinkt fout, maar ik laat het passeren; ik ben hier niet om over politiek te praten, maar omdat ik wil weten wat negen jaar bezetting met de Irakezen heeft gedaan.

Eén erfenis van de Amerikanen steekt in elk geval boven alles uit: behalve democratie hebben ze hier vooral betonblokken

Wie is Riema?

- Riema Reybrouck is 26 en woont in Antwerpen.
- Ze studeerde fotografie aan de Academie van Antwerpen.
- Na twee jaar stapte ze over naar Kunst & Cultuurbemiddeling.
- Aan de slag als freelancer bij het filmfestival *Open Doek*, voor *Dry branches of Iran*, een film van Daniel Lambo, en voor *Beklemek/Waiting*, een documentaire van Bülent Öztürk over de aardbeving in Oost-Turkije in 2011.
- Met Frederike Migom werkt ze aan *Waiting NY*, een docu over jonge artiesten in de grootstad.

